

Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ / Yevhen PYSMENSKYY

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри поліцейської діяльності
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький)*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ПЕРЕШКОДЖАННЮ МОБІЛІЗАЦІЇ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ¹

Згідно з Указом Президента України «Про загальну мобілізацію» № 65/2022 від 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та з метою забезпечення оборони держави на території України оголошено та проводиться мобілізація. Станом на сьогодні вчинена агресія триває, тож мобілізаційний процес не припиняється, а строк проведення загальної мобілізації щотримісяці продовжується.

На тлі війни високої інтенсивності, що триває, суб'єкти формування правової політики намагаються вдосконалити наявний порядок мобілізації в Україні, звзити коло осіб, які не підлягають мобілізації, запровадити заходи реагування щодо осіб, які уникають військового обліку тощо. Щоправда, за межами уваги зазначених суб'єктів лишаються питання, які стосуються кримінально-правового реагування на дії з перешкоджання мобілізації. Саме кримінальне право покликане повноцінно забезпечувати належну охорону мобілізаційних відносин – розділ XIV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) «Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» містить низку заборон у цій сфері (ст. ст. 335–337). Разом з тим наявні кримінально-правові норми передбачають відповідальність за діяння, так чи інакше спрямовані на ухилення від військової служби осіб, які підлягають такій службі. Натомість дії, які вчиняються для того, щоб перешкодити мобілізації, не можуть бути оцінені за статтями розділу XIV Особливої частини КК. Вочевидь відповідна проблема потребує розв'язання, а виявлена прогалина – усунення.

У контексті викладеного постає питання про те, яким чином на сьогодні суб'єкти реалізації кримінально-правової політики реагують на поведінку осіб, які заважають мобілізації, якщо таке реагування, справді, відбувається.

Аналіз практики застосування КК показав, що з моменту повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, вітчизняні правозастосовувачі стикнулися з безліччю нових і неординарних викликів. Одним з них є, поза всяким сумнівом, поведінка осіб, які в той чи інший спосіб заважають процесу мобілізації, тобто вчиняють будь-які дії, що мають на меті перешкодити вчиненню передбачених законом заходів з мобілізації, істотно ускладнити його, завадити військовому облікуванню громадян України тощо. За умов установленної прогалини в кримінальному законодавстві протидія перешкоджанню здійснення мобілізації почала здійснюватися з використанням ст. 114-1 КК «Перешкоджання законній діяльності

¹ Тези доповіді підготовлені в межах виконання проєкту «Кримінально-правова політика України під впливом факторів воєнного характеру та її віддзеркалення в експертній думці» (реєстраційний номер 2022.02/0046) Національного фонду досліджень України за підтримки Кембриджського університету, Велика Британія.

Збройних Сил України та інших військових формувань», що можна визнати помилковим проявом розвитку кримінального права у сфері його застосування. Адже перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань як злочин проти основ національної безпеки України навряд чи може тягти відповідальність за дії з перешкодження мобілізації. Згідно з ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК (усі його ознаки – Є.П.). Тобто кримінальним правопорушенням може бути лише діяння, яке передбачене КК.

Далі спробую обґрунтувати висловлену позицію про безпідставність застосування ст. 114-1 КК до осіб, які вчиняють дії з перешкодження мобілізації, а також потребу належного врегулювання цього питання.

Стаття 114-1 КК з'явилася з ухваленням 08 квітня 2014 р. Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу» в умовах початкової стадії першої фази російсько-української війни, у межах якої поширювалися випадки, коли деякі громадяни України ставали на заваді переміщенню військової техніки в межах заходів з відбиття (гібридної) агресії.

Спогади бійців 2-ї механізованої бригади чудово ілюструють тогочасну ситуацію, яка виникла на сході України: «На початку травня батальйон отримав наказ вирушити в напрямку Маріуполя. Для виконання завдання задіяли близько десяти БМП-2, зенітно-ракетний комплекс «Стріла» та БТР. Але дійти до міста того разу не вдалося. Мало не під гусениці бойових машин кидалися цивільні мешканці. Вони «підрізали» військову техніку на своїх автівках та всілякими способами перешкождали руху військової колони. Батальйон отримав команду не застосовувати силу та зброю й повернутися на місце дислокації [1]».

Саме дії з перешкодження бойовій роботі або підготовці до її здійснення (як-от блокування руху колон військової техніки та інше подібне) насамперед зумовили появу кримінально-правової норми, передбаченої ст. 114-1 КК, розміщеної у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України». Показаний поведінці мало протидіяти застосування відповідної заборони, що на відповідному етапі не спрацювала як слід. Про це свідчить аналіз офіційних даних, відбитих у результатах кримінальної статистики, та вивчення нечисленних перших вироків, постановлених за ст. 114-1 КК.

Водночас після введення в Україні воєнного стану ст. 114-1 КК стала на порядок більш затребуваною у порівнянні з попередніми роками. Так, якщо за період 2014 р. – 2021 р. було обліковано 118 фактів вчинення відповідного кримінального правопорушення, то лише протягом 2022 р. – 2023 р. зафіксовано 235 таких фактів (75 у 2022 р. і 159 у 2023 р.). Вочевидь 2024 р. продовжить тенденцію до збільшення реєстрації вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 114-1 КК. Кількість засуджених осіб за 2022 р. – 2023 р. теж помітно, але разом з тим неістотно, збільшилася у порівнянні з попередніми роками. Дані судової статистики свідчать, що за цей час було засуджено 12 осіб, з яких 2 особи у 2022 р. і 10 осіб у 2023 р. [2]. Цілком логічно припустити, що кількість постановлених вироків так само поступово зростатиме.

Вивчення матеріалів судової практики демонструє тенденцію, що здебільшого проявилася після повномасштабного вторгнення, яка полягає у застосуванні норми, передбаченої ст. 114-1 КК, як інструмента впливу на осіб, які перешкоджають не стільки діяльності військових формувань, скільки мобілізації. Тобто перешкодження

діяльності військових формувань у практиці застосування ст. 114-1 КК у зазначений період часу фактично зводиться та ототожнюється з діями, вчинюваними на шкоду мобілізації та у сфері відповідних правовідносин.

Зазначене можна проілюструвати на такому прикладі. Ось як в одному з інформаційних повідомлень представники прокуратури описують поведінку, що знайшла кримінально-правову оцінку за ст. 114-1 КК: згідно з даними слідства підозрюваний створив та адміністрував групу у месенджері «Viber», де розміщував повідомлення про вручення повісток. На цю групу підписалось понад 11 тисяч осіб. Він інформував про місця і час вручення повісток співробітниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також рекламував аналогічні тематичні групи. Така інформація давала можливість особам призовного віку уникати отримання повісток і *перешкоджала мобілізації* (курсив – Є. П.) [3]. Показово, що надаючи оцінку вчиненому, перешкоджання діяльності військовим формуванням підміняється перешкоджанням мобілізації.

Логіка правозастосовувачів при цьому є простою: територіальні центри комплектування та соціальної підтримки належать до категорії військових формувань згідно зі ст. 1, ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України». Їх діяльність щодо здійснення мобілізації врегульована законом і становить один з елементів діяльності військових формувань. Отже, особа, яка протидіє, обмежує, не допускає, ускладнює, запобігає реалізації законній функції відповідних суб'єктів військових формувань [4, с. 151], вчиняє перешкоджання їх законній діяльності.

Такий підхід щодо застосування ст. 114-1 КК утвердився на тлі відсутності належної підстави кримінальної відповідальності за дії, які пов'язані із перешкоджанням мобілізації або /та грубим порушенням мобілізаційного законодавства. Водночас він (підхід) є класичним проявом формального застосування кримінального закону – коли не з'ясовується справжній зміст його норм, а перевага надається буквальному (зазвичай найбільш очевидному і водночас поверховому) його розумінню або /та здійснюється таке їх тлумачення, за якого фактично вчинений акт поведінки «підлаштовується» під юридичні ознаки певного складу кримінального правопорушення (у результаті справжній зміст кримінально-правової норми, яка до того ж може характеризуватися низкою законодавчих недоліків, лишається не встановлений).

Ситуація із кваліфікацією порушень мобілізаційного законодавства та інших пов'язаних з цим діянь проти порядку комплектування військових формувань за ст. 114-1 КК може бути яскравим прикладом такого стану застосування кримінального закону. Адже починає формуватися неоднозначна практика, коли органи правопорядку намагаються здійснювати таке тлумачення кримінально-правової норми про відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, за якого спотворюється справжній зміст ст. 114-1 КК. Не враховується, що він має відповідати призначенню зазначеної заборони, яка покликана забезпечувати охорону основ національної безпеки, а саме відповідальність за ст. 114-1 КК повинна наставати не за перешкоджання будь-якій законній діяльності, до якої належать, зокрема, господарська або мобілізаційна, а лише тій діяльності, яка безпосередньо пов'язана із забезпеченням національної безпеки України, і насамперед стосується ведення воєнних (бойових) дій.

Отже, для того, щоб забезпечити ефективну та законну протидію поведінці осіб, які вчиняють дії, спрямовані на перешкоджання мобілізації, суб'єкти формування кримінально-правової політики повинні ухвалити рішення щодо запровадження

самостійної підстави кримінальної відповідальності за таку поведінку. Водночас негативною слід визнати тенденцію, яка на сьогодні простежується в Україні із застосуванням до подібних випадків неналежної норми (ст. 114-1 КК), що не містить ознак перешкоджання мобілізації і становить посягання на основи національної безпеки України, а не правопорушення у сфері забезпечення призову та мобілізації (Розділ XIV Особливої частини КК).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жирохов М. Від Мелітопольщини до кордону: бойовий шлях 2-го батальйону 72-ї механізованої бригади / ЧЕline (05 грудня 2016 р.). URL : <https://cheline.com.ua/news/mens-club/vid-melitopolshhini-do-kordonu-bojovij-shlyah-2-go-batalonu-72-yi-mehanizovanoji-brigadi-44515>
2. Карчевський М. (2024). Протидія злочинності в Україні: інфографіка (2013 – 2024): інтерактивний довідник. URL : <https://karchevskiy.com/i-dovidnyk/>
3. Перешкоджав мобілізації: на Прикарпатті викрито адміністратора viber-спільноти, який повідомляв про місця видачі повісток / Івано-Франківська обласна прокуратура (20 жовтня 2023 р.). URL : https://ifr.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=344865
4. Ясиновський П. В. Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 234 с.

УДК 347.191

Ірина ПОХИЛЕНКО / Iryna POKHYLENKO

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри політичних наук і права

Київського національного університету будівництва і архітектури (м. Київ)

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРОЗОРОСТІ

В умовах воєнного стану, коли економіка країни зазнає значних потрясінь, а ризики ведення бізнесу істотно зростають, роль ефективного корпоративного управління стає ще більш значною.

У цьому контексті важливим є прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» від 22.02.2024 року, яким доповнено ч. 3 статті 1 Закону України «Про акціонерні товариства» новим абзацом такого змісту: «Розпорядження активами акціонерних товариств має відповідати принципам ефективного корпоративного управління та прозорості».

Говорячи про принципи, доцільно згадати, що Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) спільно із Світовим банком, Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними економічними інституціями ініціювала у 1998 р. глобальну програму по створенню універсальних стандартів та норм корпоративного управління, націлену на істотне поліпшення національних систем корпоративного управління. Ці принципи покликані допомогти урядам як країн-членів, так і країн, що не є членами ОЕСР, у заходах щодо оцінки та удосконалення